

H. Ebubekir'in halifeliğinden Osmanlı Devleti'nin sonuna kadar bütün Müslüman hükümetlerde her meselede İslam hukuku referansları araştırılmış ve mesele fetvaya bağlanmadıkça icraata geçilmemiştir.

YAVUZ'UN MÜCADELESİ İSLAM HUKUKUNA UYGUNDU

Y

avuz Sultan Selim zamanında İran meselesi münasebetiyle toplanan Divan'da âlimlerin görüşlerine müracaat edilmiş, Fatih'de bir semte adını veren Anadolu Kazaskeri Sarıgözel Hamza Efendi ile o zaman müderris olan İbni Kemal'den fetva alınmıştı. Molla Arab ve İdris-i Bitlisî gibi ulemâ da yazı ve vaazlarıyla hükümeti destekledi.

Fetva, bir âlimin günlük hayattaki bir meselenin şeriatındaki hükmünü bildiren görüşüdür. Osmanlı'da herkes işini bulunduğu beldedeki âlime sorarak yapardı. Padişah da İstanbul Müftüsü olan şeyhülislama sorardı.

Bir meselenin hükmü biliniyorsa bunun için fetva almaya gerek yoktur. Fakat hükümetler bir icraatta bulunurken fetva alarak hem muhtemel büyük bir yanlışlığı önceden engellemeyi düşünmüşler, hem de amme efkârı nezdinde meşruluğu maksat edinmişlerdi.

Bir başka deyişle hükümet fetva sormak zorunda değildir. Verilen fetva bağlayıcı da değildir; nitekim başka bir âlimin farklı bir fetvasına da uyulabilir. Zira şer'î hukukta bazen bir meselenin hal tarzı çeşitlilik gösterebilir. Fetvaya uymamak günah sebebidir. Kişiyi buna uymaya zorlayan bir merci yoktur.

Buna rağmen Hz. Ebubekir'in halifeliğinden Osmanlı Devleti'nin sonuna kadar bütün Müslüman hükümetlerde her meselede İslam hukuku referansları araştırılmış ve mesele fetvaya bağlanmadıkça icraata geçilmemiştir.

Savaş ilanı, barış yapma, vergi salma, kanunnâme koyma, ceza infazı gibi işler için hep şeyhülislamdan veya kazaskerden yahut meşhur bir

veya birkaç âlimden fetva alınmıştır. Hamza Efendi ile İbni Kemal'in fetvaları da böyledir. Ancak bu fetvalar kısa sual ve cevap şeklindeki klasik stilize fetva metinlerine pek benzemez; hukukçu mütâlaası şeklindedir.

Bunlarda İran seferinin tarihî ve hukukî gerekçeleri anlatılmış, sonra bu seferin meşruluğu beyan edilmiş ve buna bağlanan hukukî hükümler zikredilmiştir.

Osmanlı Devleti bir İslam devletidir, başka bir deyişle şer'î hukuku tatbik etmektedir. Bu sistemin ceza ve savaş hukukuna dair hükümleri vardır. İslam devletinin birinci vazifesi önce dini, sonra da toprağı ve halkı korumaktır. Buna göre bir Müslüman, bulûğa erdikten sonra akli başındayken zorlama olmaksızın dinini değiştirirse, yani İslam dininden çıktığını ilân ederse bu irtidad suçunu teşkil eder. Bu suçu işleyen kişiye de mürted denir.

İrtidad suçu dinin temel prensiplerini veya dinin alâmetlerini inkâr, alay veya tahkirle işlenebilir. Kur'an-ı Kerim ile sabit hususlardan olduğu için Hz. Ebubekir'in sahabiliğini kabul etmemek veya Hz. Ayşe'nin iffetine dil uzatmak irtidad sayılır. Mürted tövbeye yanaşmadığı takdirde erkeğe idam edilir, kadınsa tövbe edene kadar hapsedilir.

Fetvalar ne söylüyor?

Eğer irtidad bir kitle tarafından işlenmişse ve silahlı bir kıyam halini almışsa hükümet için bunlarla savaşmak ve cezalandırmak bir vecibe halini alır. Mürtedlerin hakim olduğu topraklar "dârülharb"e dönüşür. Mürtedlerden muharib (erkek) olanlar öldürülür; malları, kadın ve çocuklarıysa ganimet olur. Erkek ve kadın arasındaki nikâh düşer. Nitekim Şah İsmail'in savaş meydanında »

biraktığı zevcesi esir edilmiş, öldürülmemiştir. Tövbe edip tekrar imana gelenlerin öldürülmemesi de hükümdara bırakılmış bir salahiyyettir.

Bu tatbikat modern dünyada “devlete karşı işlenen suçlar” ile benzerlik gösterir.

» İnsanların ve cinlerin müftüsü

Yavuz devrinin önemli âlimlerinden Müftü's-Sakaleyn, yani 'insanların ve cinlerin müftüsü' lakabıyla bilinen İbni Kemal (altta) Safevi Devleti'ne savaş açılmasının meşru olduğu yönünde fetva veren pek çok âlimden biriydi.

Devrin en büyük fıkah ve hadis âlimlerinden Kazasker Sarı Güzel Hamza Efendi'nin fetvası Kızılbaşlar hakkında hem ilmî, hem de siyasî anlayışı göstermesi bakımından ehemmiyetlidir. Fetvada Şah İsmail'in reisi olduğu Kızılbaş tâifesinin haramı helâl saymaları, şeriatı, Kur'an-ı Kerim'i ve ulemayı hafife almaları, Mushaf ve din kitaplarıyla mescitleri yakmaları, reislerine secde etmeleri, Hz. Ebubekir ve Hz. Ömer'e sövüp halifeliklerini inkâr etmeleri, ayrıca Hz. Ayşe'ye dil uzatmaları gibi sebeplerle küfre düştüklerine hükmedilmiştir.

Bu bakımdan Sünnilerle nikâhları bâtıldır. Sünnilerden miras da alamazlar. Hem mühlid, hem de fesad ehli olduklarından dolayı iki yönden suçludurlar. Bunları kırıp topluluklarını dağıtmak cihad olup müminler üzerine farzdır. Hatta kâfirlerle mücadelede daha mühimdir.

Erkekleri katl ve muharip olmayanları (kadın ve çocukları) esir edilir. Tutulduktan sonraki tövbeleri kabul olunmaz. Mürtedin tövbe edip tekrar imana gelirse öldürülmemesi hükümdara tanınmış bir salahiyyettir. Ancak Kızılbaşlar aynı zamanda fesad ehli oldukları için fetvada tövbelerine bakılmayıp öldürülmeleri tercih olunmuştur.

Bu husustaki ikinci fetva ise Şeyhülislam Kemalpaşazâde'nindir. “Fetâvâ-i Kemalpaşazâde der Hakk-ı Kızılbaş (Kızılbaşlar Hakkında Kemalpaşazâde'nin Fetvası)” adını taşıyan meşhur fetva, Hamza Efendi'nin fetvasıyla aynı muhtevada olup daha tafsilatlıdır. Başında Arapça bir risale ile soru-cevaplar şeklindedir. Klasik fıkah kitaplarındaki hususları açıkça tekrarlar.

İbni Kemal, Kızılbaşların ilk üç halifenin halifeliğini kabul etmeleri, Şah İsmail'in haram kıldığı

haram, helâl kıldığını helâl bilerek, mesela şarabın haramlığını inkâr etmeleri, dinin şiarını, ulema ve din kitaplarını tahkir etmeleri, Hz. Ebubekir ve Hz. Ömer'e lanet edip Hz. Ayşe'nin namusuna sövmeleri sebebiyle dinden çıktıklarını söyler.

Memleketlerinin dârülharbe dönüştüğünü, İslam hükümdarına kılıç çektikleri için hem mürted, hem de bâği olduklarını, bunlarla mücadelede kâfirlerle mücadeleden daha mühim bulunduğunu, mürtedlere yapılan muamelenin yapılması gerektiğini, yalnızca Hanefî değil, bütün müctehidlerin görüşünü zikrederek beyan eder. Teslim olmazlarsa erkeklerinin öldürülüp mal ve kadınlarının ganimet edinileceğini bildirir. Bu fetva, teslim olurlarsa öldürülme hükmüyle Hamza Efendi fetvasından farklılık gösterir.

Şah İsmail ve avânesine tatbik edilen muamele nazari bakımdan devrin hukukuna uygundur. Tarihlerde anlatıldığına göre 1512-1516 arasındaki savaş esnasında İran'a yataklık yapanlar resmî vazifelilerce tespit edilmiş, bunlardan pişmanlık göstermeyenler infaz olunmuştur.

İlerleyen zamanlarda da İran'ın düşmanca ve Şark sınırını tehdit eden tavırları devam ettiği için Yavuz zamanında verilen fetvaların benzerleri daha sonra Kanuni Sultan Süleyman ve IV. Murad'ın İran seferleri için de verilmişti. Her iki padişahın şeyhülislamı Ebussuud Efendi ve Esad Efendi'nin fetvaları da muhteva ve şekil olarak aynıdır. ■

Ekrem Buğra Ekinci

Prof. Dr., Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi.

ŞAH İSMAİL'E KARŞI SARU GÖREZ'İN FETVASI

Bismillahirrahmanirrahim
(Duadan sonra)

Müslümanlar bilin ve âgâh olun, şol tayife-i Kızılbaş ki reisleri Erdebil-oğlu İsmail'dir, Peygamberimizin aleyhi's-selat ve's-selam şeriatini ve sünnetini ve din-i İslam ve ilm-i dini ve Kur'an-ı Mübini istihfaf ettikleri ve dahi Allahu Teala haram kıldığı

günahlara helaldir dedikleri ve istihfafları ve Kur'an-ı Azim'i ve Mushafı ve kütüb-i şeriatı tahkir edip oda yakdukları ve dahi ulemaya ve sulehaya ihanet edip kırıp mescidleri yıktıkları ve dahi reisleri la'ini mabud yirine koyup secde ettikleri ve dahi Hazret-i Ebu Bekir'e radiyallahu anhu ve Hazret-i Ömer'e radiyallahu anhu

sövüp hilafetlerine inkar ettikleri ve dahi Peygamberimizin hatunu Ayşe anamıza radiyallahu anha iftira edip sövdükleri ve dahi Peygamberimizin aleyhi's-selat ve's-selam şer'ini ve din-i İslamı götürmek kasdın ettikleri bu zikrolunan ve dahi bunların emsal-i şer'e muhalif kavilleri ve fi'illeri bu fakir katında ve baki ulema-i din-i İslam katlarında (tevatürle) malum ve zahir olduğu sebepten biz dahi şeri'atın hükmü ve kitaplarımızın nakli ile fetva verdik ki ol zikr olunan taife kâfirler ve mühlidlerdir ve dahi her kimse ki anlara meyledip ol batıl dinlerine razı ve muavin olalar, anlar dahi kâfirler ve mühlidlerdir, bunları kırıp cemaatlerin dağıtmak (cemi' müslümanlara) vacib ve farzdur, müslümanlardan ölen sa'id ve şehit cennet-i a'lâdadır ve anlardan ölen hor ve hakir cehennem dibindedir, bunların hali kâfirler halinden eşed ve ekbahdır, zira bunların boğazladıkları ve dahi saydaları gerekse doğanla ve gerekse ok ile ve gerekse kelb ile olsun mürdardır ve dahi nikahları gerekse kendilerden ve gerekse gayrden alsınlar bâtıldır ve dahi bunlar kimseden miras yemek yoktur (ve bir nahıye ehli ki bunlardan ola) Sultan-ı İslam e'ezze'l-lahu ensarehu için vardır ki bunların (ricallerin katledip) mallarını ve nisalarını ve evladlarını guzat-ı İslam arasında kısmet ede ve bunların ba'del-ahz tevbelere ve nedametlerine iltifat ve i'tibar olunmayıp katloluna ve dahi bir kimse ki bu vilayetde olub anlardan idüğü biline ve yahud anlara giderken tutula katil oluna ve bilcümle bu tayife hem kâfirler ve mühlidlerdir ve hem ehli-fesaddır, iki cihetden katil(leri) vaciptir, Allahümme ensur men nasare'd-dine ve ahzel men hazale'l müslimine.

el-Müfti ez'afu'l-ibad Hamza el-fakir eş-şehir bi-Saru Görez. ■